

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาความรู้ และความตระหนัก ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อ และความรู้ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อ ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลักษณะของการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 300 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย เพื่ออธิบายข้อมูลส่วนตัว วัดค่าความรู้ ความตระหนัก การมีส่วนร่วม และปริมาณการเปิดรับข่าวสารของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนการทดสอบสมมติฐานใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

สรุปผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

1.1 ลักษณะทางประชากร ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุมากกว่า 45 ปีขึ้นไป มีสถานภาพในครอบครัวคือ เป็นหัวหน้าครอบครัว มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวโดยเฉลี่ย 4 คน มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเฉลี่ยระหว่าง 1-10 ปี มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 3,000 บาท มีรายได้รวมของครัวเรือนต่อเดือนเฉลี่ยต่ำกว่า 10,000 บาท ประกอบอาชีพเกษตรกร และมีที่ดินในครอบครองระหว่าง 1-5 ไร่

1.2 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ระดับต่ำและสูง ตามลำดับ

1.3 พฤติกรรมและปริมาณการเปิดรับข่าวสารทั่วไป ประชาชนส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารในระดับปานกลาง และทุกคนเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล เช่น สมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่อนฝูง เจ้าหน้าที่จากทางราชการ และนักการเมือง โดยเปิดรับข่าวสารประเภทการประชาสัมพันธ์มากที่สุด

ในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาคือ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ส่วนประเภทของข่าวสารที่เปิดรับมากที่สุดจากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ คือ ประเภทข่าว และการวิเคราะห์ข่าว

1.4 พฤติกรรมและปริมาณการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประชาชนส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ระดับต่ำและสูง ตามลำดับ

ระดับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำแนกตามประเภทของสื่อ คือ สื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจผลการวิจัยพบว่า

สื่อมวลชน ประชาชนเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากรททัศน์มากที่สุด รองลงมาคือ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ตามลำดับ

สื่อบุคคล ประชาชนส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากสมาชิกรับรองครัว รองลงมาคือ เพื่อนบ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่เกษตร ครู พระสงฆ์ นิสิต นักศึกษา นายอำเภอ ปลัดอำเภอ อาจารย์จากมหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และเจ้าหน้าที่จากองค์กรเอกชน ตามลำดับ

สื่อเฉพาะกิจ ประชาชนเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากหอกระจายข่าวมากที่สุด รองลงมาคือ บ้ายประกาศ คำขวัญ และเอกสารสิ่งพิมพ์ เช่น แผ่นพับ วิทยุ ตามลำดับ

ส่วนอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน จำนวนตามประเภทของสื่อคือ สื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ ผลการวิจัยพบว่า

สื่อมวลชน สื่อที่มีอิทธิพลต่อความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์มากที่สุดคือ วิทยุ รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์และวิทยุ ตามลำดับ

สื่อบุคคล สื่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากที่สุดคือ สมาชิกรับรองครัว รองลงมาคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่เกษตร เพื่อนบ้าน ครู เจ้าหน้าที่ป่าไม้ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ อาจารย์จากมหาวิทยาลัย ทหารพระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่จากองค์กรเอกชน ตามลำดับ

สื่อเฉพาะกิจ สื่อที่มีอิทธิพลต่อการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากที่สุดคือ หอกระจายข่าว รองลงมาคือ เอกสารสิ่งพิมพ์ เช่น แผ่นพับ วิทยุ และป้ายประกาศ คำขวัญ ตามลำดับ

สำหรับข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนได้รับมากที่สุด คือ เรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น การปลูกต้นไม้ การปลูกป่าทดแทน จำนวน 142 คน รองลงมาได้แก่ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ดิน การอนุรักษ์ที่ถูกต้อง การอนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง จำนวน 77 คน เรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เช่น น้ำเน่า น้ำเสีย การกำจัดขยะ ควันพิษจากท่อไอเสีย การใช้สารเคมี จำนวน 68 คน เรื่องเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม พายุ

วิธีการป้องกันน้ำท่วม การป้องกันภัยธรรมชาติ จำนวน 47 คน เรื่องการบุกกรุบ่าเพื่อทำไร่ เลื่อนลอย การสร้างเขื่อน จำนวน 12 คน เรื่องการไม่จับสัตว์ป่ามาขาย จำนวน 12 คน เรื่องการใช้สเปรย์ทำลายบรรยากาศชั้นโอโซน จำนวน 1 คน เรื่องการปลุกป่าแบบวนเกษตร จำนวน 1 คน และเรื่องการปลุกหญ้าแฝก จำนวน 1 คน

1.5 ความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประชาชนส่วนใหญ่นี้ มีความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ระดับสูงและต่ำ ตามลำดับ

1.6 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประชาชนส่วนใหญ่นี้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ระดับสูงและต่ำ ตามลำดับ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน

2.1 การหาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ความรู้ ความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปรากฏผลดังนี้

2.1.1 พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ข้อที่ 1)

2.1.2 พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (เป็นไปตามสมมติฐาน ข้อที่ 2)

2.1.3 พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (เป็นไปตามสมมติฐาน ข้อที่ 3)

2.1.4 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (เป็นไปตามสมมติฐาน ข้อที่ 4)

2.1.5 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (เป็นไปตามสมมติฐาน ข้อที่ 5)

2.1.6 ความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (เป็นไปตามสมมติฐาน ข้อที่ 6)

2.2 การหาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการอธิบายการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปรากฏผลดังนี้

จากการศึกษาวิจัยพบว่า พฤติกรรมการเปิดรับสื่อเป็นตัวแปรเดียวที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 7)

อภิปรายผล

1. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อ ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แบ่งเป็น

สมมติฐานข้อที่ 1

จากผลการวิจัยพบว่า ปริมาณการเปิดรับสื่อโดยรวม ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 1

เมื่อแยกพิจารณาสื่อแต่ละประเภทพบว่า ปริมาณการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อเฉพาะกิจ มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ปริมาณการเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคลไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจากผลการวิจัยดังกล่าว ปริมาณการเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล อาจเป็นตัวแปรที่ส่งผลทำให้พฤติกรรมการเปิดรับสื่อไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีและแนวคิดของโรเจอร์ส (Rogers, 1973) ที่กล่าวว่า "สื่อมวลชน สามารถเปลี่ยนแปลงการรับรู้ ซึ่งหมายถึง การเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น มีประสิทธิภาพมากกว่าเมื่อวัตถุประสงค์ของผู้ที่ส่งสาร อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมได้" และสอดคล้องกับคำกล่าวของคัทซ์ และลาซาร์เฟลด์ (Katz and Lazarsfeld, 1955) ที่กล่าวว่า "การสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติและยอมรับที่จะให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุด ฉะนั้นสื่อบุคคลจึงมีความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชนในชั้นจูงใจ ส่วนสื่อมวลชนจะมีความสำคัญมากกว่า ในชั้นของการให้

ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และอาจมีผลบ้างในการสร้างทัศนคติในเรื่องที่บุคคลไม่เคยรับรู้มาก่อน" และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวารีย์ วงศ์วัฒนา (2535) ที่พบว่า "สื่อมวลชนประเภทวิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และวารสารเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนสื่อมวลชนอื่นมีความสัมพันธ์กับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม"

สำหรับสื่อเฉพาะกิจได้แก่ หอกระจายข่าว เอกสารสิ่งพิมพ์ โบสเตอร์ และคาชวัญ นั้น เป็นสื่อที่นำมาเสริมและต่อยอดความรู้ ความเข้าใจ ในกรณีในเรื่องดังกล่าวถูกนำเสนอผ่านช่องทางสื่อมวลชนเรียบร้อยแล้ว ซึ่งจะแยกพิจารณาแต่ละสื่อย่อยดังนี้

หอกระจายข่าว เป็นสื่อเฉพาะกิจที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมาก โดยเฉพาะประชาชนในชนบท เพราะเป็นสื่อที่มีความน่าเชื่อถือสูง เนื่องจากผู้ส่งสารคือผู้นำชุมชนได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นที่ยอมรับนับถือจากประชาชนโดยทั่วไป จึงมีผลทำให้ประชาชนมีความสนใจ และคล้อยตามได้ง่ายขึ้น

เอกสารสิ่งพิมพ์ ได้แก่ แผ่นพับ โบปลิว เป็นสื่อที่มีรายละเอียดของเนื้อหาเหมาะสมควร ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ ความเข้าใจได้ด้วยตนเอง จึงมีผลทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ในเนื้อหาที่นำเสนอได้เป็นอย่างดี

ป้ายประกาศ คาชวัญ เป็นสื่อเฉพาะกิจที่มีความน่าสนใจ และดึงดูดผู้อ่านได้มาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากมีสีสันที่สวยงาม มีข้อความที่สั้น กระชับรัด เข้าใจง่าย และเป็นสื่อที่กระจายอยู่ทั่วไปตามสถานที่ต่าง ๆ จึงมีผลในด้าน การต่อยอดความรู้ที่มีอยู่เดิมของผู้รับสาร

สื่อบุคคลนั้น จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ส่วนใหญ่ประชาชนในชนบทมักจะพบปะพูดคุยกับสมาชิกในครอบครัว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเพื่อนบ้าน (ตารางที่ 20) ซึ่งเนื้อหาที่นำมาพูดคุยมักจะเกี่ยวกับการหาหาเงิน ปัญหาในครอบครัว (ตารางที่ 46, 47 : ภาคผนวก) ซึ่งบุคคลที่พบปะพูดคุยด้วยจะเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับตนเอง โดยเฉพาะในชนบทผู้นำชุมชนคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นั้นจะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับชาวบ้านมาก

สมมติฐานข้อที่ 2 พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ มีความสัมพันธ์กับความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการเปิดรับสื่อมีความสัมพันธ์กับความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ถ้าประชาชนมีการเปิดรับข่าวสารมาก จะมีความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วย

เมื่อพิจารณาแยกสื่อแต่ละประเภทพบว่า สื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ มีความสัมพันธ์กับความตระหนักรู้ ที่ระดับความสัมพันธ์ .1726 และ .2169 ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ดูตารางที่ 22) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของแคทซ์และลาซาร์เฟลด์ (Katz and Larzarfeld, 1955) ที่กล่าวว่า "การสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ" และสอดคล้องกับแนวคิดของโรเจอร์ส (Rogers and Shoemaker, 1971) ที่กล่าวว่า "การสื่อสารระหว่างบุคคลมีประสิทธิภาพมากในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ"

ในการวิจัยครั้งนี้ยังพบว่า เมื่อประชาชนเปิดรับข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ แล้ว จะเกิดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่เมื่อพิจารณาแยกตามประเภทของสื่อมีสื่อเพียงชนิดเดียวคือ สื่อบุคคลที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของแคทซ์และลาซาร์เฟลด์ (Katz and Larzarfeld, 1955) ที่กล่าวว่า "สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงการรับรู้ ซึ่งหมายถึง การเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นมีประสิทธิภาพมากกว่า เมื่อวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เพราะข่าวสารที่ถ่ายทอดออกจากสื่อมวลชนเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังแน่น หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้" นอกจากนี้ ยังกล่าวอีกว่า "ข่าวสารส่วนใหญ่ที่เผยแพร่จากสื่อมวลชนไปยังประชาชนเป้าหมายนั้น มักจะผ่านผู้นำความคิดเห็น (Opinion leader) หรือผู้ที่เข้าถึงสื่อมากกว่าเสียก่อน แล้วบุคคลเหล่านี้จะนำข่าวสารข้อมูลที่ได้รับไปเผยแพร่แก่ประชาชนเป้าหมายคนอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งในการถ่ายทอดข่าวสารแต่ละครั้งผู้ถ่ายทอดมักจะสอดแทรกทัศนคติ หรือความคิดเห็นของตนลงไป ทำให้ผู้รับสารคนท้าย ๆ ได้รับข่าวสารที่มีทัศนคติของคู่สนทนาแทรกมาด้วย ซึ่งมีผลไม่น้อยที่จะทำให้ผู้รับสารคล้อยตาม" (Katz and Larzarfeld, 1955 : 377-452) และสอดคล้องกับแนวคิดของโรเจอร์สที่กล่าวว่า "เมื่อผู้

รับสารได้รับข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็จะเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ และความ
รู้ ความเข้าใจนี้จะทำให้เกิดทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องนั้น และขั้นสุดท้ายก็จะก่อให้เกิดพฤติกรรมที่
กระทำต่อเรื่องนั้น ๆ ตามมา"

ผลการวิจัยในครั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าการที่จะทำให้ประชาชนมีความตระหนักในการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้นั้น จำเป็นต้องให้ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยผ่าน
สื่อมวลชน อันได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อเฉพาะกิจอันได้แก่ หอกระจายข่าว
เอกสารสิ่งพิมพ์ คิววิญ และโบสเตอร์ โดยให้สื่อบุคคลโดยเฉพาะผู้นำชุมชนเป็นผู้นำข่าวสารต่าง ๆ
ไปเผยแพร่ต่อไปถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารแบบหลายขั้นตอน
(Multi-Step Flow of Communication) ของแคทซ์ (Katz, 1955 : 377-452) ที่
กล่าวว่า "ข่าวสารส่วนใหญ่นี้ที่เผยแพร่จากสื่อมวลชนไปยังประชาชนเป้าหมายนั้น มักจะผ่านผู้นำ
ความคิดเห็น หรือผู้ที่เข้าถึงสื่อมากกว่าเสียก่อน แล้วบุคคลเหล่านี้จะนำเอาข่าวสารข้อมูลที่
ได้รับเผยแพร่แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายคนอื่น ๆ ต่อไป"

สมมติฐานข้อที่ 3 พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากผลของการวิจัยพบว่า ปริมาณการเปิดรับข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ มีความ
สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับปานกลาง
ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 3 ที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ถ้าประชาชนมีพฤติกรรมการเปิดรับสื่อมาก จะมี
ส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วย

เมื่อพิจารณาแยกประเภทสื่อแต่ละสื่อพบว่า พฤติกรรมการเปิดรับสื่อบุคคล มีความ
สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .6343 ซึ่ง
เป็นความสัมพันธ์ระดับปานกลาง รองลงมาคือ สื่อเฉพาะกิจ และสื่อมวลชน คือ .4136
และ .4002 ตามลำดับ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ดูตารางที่ 34) ซึ่งสอดคล้องกับ
แนวคิดของโรเจอร์ส (Rogers, 1978) ที่กล่าวว่า "การสื่อสารก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
แปลงด้านพฤติกรรมของผู้รับสารได้" และสอดคล้องกับงานวิจัยของประสพสุข ตีอินทร์
(2531) ที่พบว่า "การที่กลุ่มตัวอย่างได้พบปะพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้" จากการวิจัยของ พิสิณัฐ บุญไชย (2525) ที่พบว่า "การได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้จากสื่อมวลชนมาก จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากด้วย" และจากการวิจัยของ สมใจ เข้มเจริญ (2525) พบว่า "การได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้"

การศึกษาวิจัยยังพบอีกว่า ตัวแปรสำคัญที่สามารถอธิบายการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน คือ สื่อบุคคล ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า เป็นสื่อที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ซึ่งสื่อบุคคลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกในครอบครัว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่เกษตร คิดเป็นร้อยละ 19.3, 13.3 และ 12.7 ตามลำดับ (ดูรายละเอียดตารางที่ 21) ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าความเชื่อถือต่อสื่อบุคคล ความเกรงใจ และการชักชวน จากบุคคลเหล่านี้ จะมีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในกิจกรรมด้วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน

สมมติฐานข้อที่ 4 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน

จากผลการวิจัยพบว่า ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับต่ำ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 4 ที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ถ้าประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาก จะมีความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเบรคเลอร์ (Breckler, 1968 อ้างจากสุวรรณีย์ วงศ์วัฒนา, 2535) ที่กล่าวว่า "ความตระหนักเกิดจากทัศนคติที่มีต่อสิ่งเร้า และองค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความตระหนักคือ ความรู้ ความเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึกและพฤติกรรม เมื่อบุคคลได้รับสิ่งเร้าคือ ความรู้ ความเข้าใจ โดยผ่านสื่อต่าง ๆ แล้วจะเกิดอารมณ์ ความรู้สึก และความตระหนักในสิ่งเหล่านั้น" และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวรรณีย์ วงศ์วัฒนา (2535) ที่พบว่า "ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม" และงานวิจัยของ กรรณิกา ชมดี (2524) ที่พบว่า "การจูงใจของกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำ

ตำบล ครู คณะกรรมการสภาตำบล คณะกรรมการชุมชน เจ้าหน้าที่โครงการสารภี เจ้าหน้าที่
เกษตร และพัฒนากร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ"

จากผลการวิจัยครั้งนี้มีข้อน่าสังเกต อาจเป็นไปได้ว่าการที่ประชาชนมีความรู้
เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับต่ำ เนื่องมาจากประชาชนที่ทำการศึกษานี้
เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบท มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาตอนต้นเป็นส่วนใหญ่
คือ ไม่มีความแตกต่างกันทางการศึกษา อาจเป็นต่อค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรความรู้
กับความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงได้ค่าของความสัมพันธ์ในระดับต่ำ

สมมติฐานข้อที่ 5 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของประชาชน มีความ
สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน

จากผลการวิจัยพบว่า ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนมีความสัมพันธ์
กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับ
ปานกลาง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 5 ที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ถ้าประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นก็จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ
แนวคิดของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของโรเจอร์ส (Rogers, 1978) ที่กล่าวว่า
"เมื่อผู้รับสารได้รับข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องหนึ่งเรื่องใด ก็จะเกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง
นั้น ๆ และความรู้ ความเข้าใจนี้จะทำให้เกิดทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องนี้ และขั้นสุดท้ายก็จะก่อให้เกิด
เกิดพฤติกรรมที่กระทำต่อเรื่องนั้น ๆ ตามมา"

แสดงว่าการที่จะให้ประชาชนเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้นั้น
จำเป็นต้องมีการให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชนในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
โดยผ่านสื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะเมื่อเกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้ว ประชาชนก็จะเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์มากขึ้นตามไปด้วย

สมมติฐานข้อที่ 6 ความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน มีความ
สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน

จากผลการวิจัยพบว่า ความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับต่ำ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 6 ที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ถ้าประชาชนมีความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาก จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารและการเปลี่ยนทัศนคติของโรเจอร์ส (Rogers, 1973) ที่กล่าวว่า "การสื่อสารก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทัศนคติ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสาร" และแนวคิดของเบลคเลอร์ (Bleckler, 1986 อ้างจากสุวารีย์วงศ์วัฒนา, 2535) ที่กล่าวว่า "เมื่อบุคคลได้รับสิ่งเข้าคือ ข่าวสาร ความรู้ โดยผ่านสื่อต่าง ๆ แล้วจะเกิดอารมณ์ ความรู้สึก และความตระหนัก โดยองค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก จะทำหน้าที่ในการเป็นคุณค่าในการยอมรับหรือไว้วางใจ" ซึ่งอาจตั้งข้อสันนิษฐานได้ว่า ความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบที่นำไปสู่การร่วมกิจกรรมในที่สุด

แสดงว่าการที่จะให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเสียก่อน โดยนำเสนอผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ และความตระหนักเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยเน้นเนื้อหาในด้านผลกระทบจากการทำลายสิ่งแวดล้อม และผลดีของการร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สมมติฐานข้อที่ 7 ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ความรู้ ความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน

จากการทดสอบสมมติฐานโดยการหาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการเปิดรับสื่อเป็นเพียงตัวแปรเดียวเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 7

แต่เมื่อพิจารณาแยกสื่อแต่ละประเภทพบว่า ปริมาณการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากสื่อบุคคล เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโรเจอร์ส (Rogers, 1973) ที่กล่าวว่า "สื่อมวลชน

สามารถเปลี่ยนแปลงการรับรู้ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น มีประสิทธิภาพมากกว่า เมื่อวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารอยู่ที่ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ หรือพฤติกรรม" แคทซ์ และลาซาซเฟลด์ (Katz and Lazarsfeld, 1955) กล่าวว่า "การสื่อสารระหว่างบุคคล มีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลง ทัศนคติ และยอมรับที่จะให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุด ฉะนั้น สื่อบุคคลจึงมีความ สำคัญมากกว่าสื่อมวลชนในปัจจุบัน ส่วนสื่อมวลชนจะมีความสำคัญเท่ากับในขั้นของอาราห์ ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง" และสอดคล้องกับงานวิจัยของประสพสุข คีรินทร์ (2531) ที่พบ ว่า "การที่กลุ่มตัวอย่างได้พบปะพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้" และกรรณิกา ชมดี (2524) ที่พบว่า "การรู้จักของกันนั้น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ ประจำตำบล ครู คณะกรรมการสภาตำบล คณะกรรมการชุมชน เจ้าหน้าที่จากโครงการสารภี เจ้าหน้าที่เกษตร และพัฒนากร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญ"

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสื่อบุคคล ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกในครอบครัว กันัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนบ้าน ครู เจ้าหน้าที่ป่าไม้ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ อาจารย์มหาวิทยาลัย ทหาร นิสิตนักศึกษา และพระสงฆ์ เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมาก และเป็นผู้ที่ ประชาชนให้ความเคารพนับถือ เลื่อมใส ศรัทธา เป็นอันมาก และจากการที่ผู้วิจัยได้พบปะพูดคุยกับกลุ่มบุคคลดังกล่าว พบว่า ภายหลังเกิดเหตุการณ์อุทกภัยเมื่อ ปี พ.ศ.2531 ราษฎร ส่วนใหญ่ตกอยู่ในสภาพไร้ที่อยู่อาศัย ขาดขวัญและกำลังใจในการประกอบอาชีพ เนื่องจากความ สูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน แต่กระนั้นก็ยังพบว่า บรรดาผู้นำชุมชน ได้แก่ กันัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้าน การสร้างที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ ตลอดจนการแนะนำในเรื่องอื่น ๆ จะทำให้ประชาชนผ่อนคลายจากความ วิตกกังวลต่าง ๆ ได้ ดังนั้น เมื่อประชาชนประสบปัญหาใด ๆ จึงมักจะไปขอคำแนะนำและขอ ความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านี้เสมอ ซึ่งเป็นผลให้สื่อบุคคล เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ เข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบอีก ว่า ความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลในการอธิบายการมี ส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกับสื่อบุคคล ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การที่จะให้ประชาชนเข้า มามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แก่ประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี ความสัมพันธ์ทางสังคมของเดอเฟลอร์ (De Fleur, 1970) ที่กล่าวว่า "ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในกลุ่มแบบใหม่เป็นทางการ มีอิทธิพลต่อการสื่อสาร"

และนักสังคมวิทยาชนบทเชื่อว่า เครือญาติของชาวนา มีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ และชาวชนบทมีความผูกพันทางสังคมอย่างแน่นแฟ้นกับเพื่อนบ้าน ผู้นำความคิดเห็นในสังคมจะเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่ข่าวสาร และการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมของบุคคลในสังคมนั้น" และทฤษฎีการสื่อสารแบบหลายขั้นตอนของแคทซ์ และ ลาสซาเฟล (Katz and Lazarsfeld, 1955) ที่กล่าวว่า "ข่าวสารส่วนใหญ่นั้นที่เผยแพร่จาก สื่อมวลชนไปยังกลุ่มประชาชนเป้าหมายนั้น มักจะผ่านผู้นำความคิดเห็น หรือผู้ที่จะได้เข้าถึงสื่อได้ มากเสียก่อนแล้วบุคคลเหล่านี้ จะนำเอาข่าวสารข้อมูลที่ได้รับไปเผยแพร่แก่ประชาชนเป้าหมาย คนอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งในการถ่ายทอดข่าวสารแต่ละครั้ง ผู้ถ่ายทอดมักจะสอดแทรกทัศนคติ หรือ ความคิดเห็นของตนลงไป ทำให้ผู้รับสารคนท้าย ๆ ได้รับข่าวสารที่มีทัศนคติของกลุ่มคนแรก มาด้วย ซึ่งมีผลไม่น้อยที่จะทำให้ผู้รับสารคล้อยตาม"

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากผลการวิจัยทำให้ทราบว่า สื่อที่มีอิทธิพลต่อการให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ ดังนั้น หากต้องการเผยแพร่ข่าวสารให้ประชาชนเกิดความตระหนักรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมให้มากกว่านี้ จึงควรมีเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปยังประชาชนโดยผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์มากขึ้น
2. พฤติกรรมการเปิดรับสื่อบุคคลเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงควรเผยแพร่ข่าวสารต่าง ๆ ผ่านสื่อบุคคล เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่เกษตร ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้กระตุ้นและชักจูงให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น
3. จากผลการวิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการอนุรักษ์ป่าไม้ ตลอดจนการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้แก่ประชาชน แต่กลับเป็นบุคคลที่ประชาชนติดต่อสื่อสาร เรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมน้อยมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนไม่มี

ความศรัทธาและไม่มีความเชื่อถือในตัวบุคคล โดยมีความคิดว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้ คือ ผู้ทำลายป่า เสียเอง และมีการรับสินบนจากกลุ่มพ่อค้าในการตัดไม้ทำลายป่า ดังนั้น จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะมีการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชนเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และตัวเจ้าหน้าที่ป่าไม้เอา ก็ควรจะมีการติดต่อสื่อสารและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เพื่อสร้างความเชื่อถือ ศรัทธา ในสายตาของประชาชนให้มากขึ้น

4. จากผลการวิจัยพบว่า การใช้เครื่องมือเพื่อการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ยังมีข้อสงสัย ในความกระจ่างชัดในคำถามอยู่บ้างในส่วนของ การวัดความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ข้อ 9 และ ข้อ 12 หากจะมีการนำเอาแบบทดสอบนี้ไปใช้ในการวิจัยอื่น ๆ ควรจะมีการปรับปรุงเพื่อให้มีความเหมาะสม และสามารถจำแนกกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับสื่อมวลชนในท้องถิ่น ได้แก่ วิทยุท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และโทรทัศน์ท้องถิ่นในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้ทราบว่า ควรจะนำเสนอข่าวสารความรู้ผ่านสื่อใดมากที่สุด อันจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป
2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านในภาคใต้ เช่น หนังสือลูก มโหรีราตรี เพลงบอก ฯลฯ เพื่อจะได้ทราบว่าสื่อเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนมากน้อยเพียงใด
3. ควรมีการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเยาวชนในชนบทเพื่อทราบว่าเยาวชนมีความรู้ ความตระหนัก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใด
4. ควรมีการศึกษาพฤติกรรม การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในจังหวัดอื่น ๆ และหมู่บ้านลักษณะอื่น ๆ ที่ไม่

ได้รับผลกระทบจากการทำลายสิ่งแวดล้อมของภาคใต้ เพื่อทราบถึงพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร
ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในจังหวัดอื่น ๆ
เพื่อนำมาเป็นประโยชน์ในการรณรงค์ทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น